ה. ההולנדים ותורת הגזע

לפני שנים יצאו הארופאים למסעות כבוש בחלקי עולם נרחבים וזרים. בני בניהם של הכובשים הם המרצים את עונן אבותיהם. בעית המושבות היא אחת הבעיות הכאובות ביותר עתה אצל ארצות רבות. ההולנדים, למעשה, עברו כבר את המשבר, — הם נאלצו לעזוב את מושבותיהם הגדילות והעשירות ביותר, והשלימו עם המצב. האיש מן הרחוב שוב אין לו ענין רב באינדונזיה. רק מי שהיה שם, אינו יכול לשכוח את הארץ. ואי אתה יכול לטעות במבט של מי שבלה את ילדותו או אף את מרבית שנותיו באותה ארץ רחוקה, כאשר השיחה נוסבת על המזרח. הם מספרים לך על יופי פלאי ועל אגדה רחוקה, וארץ האם שלהם, בה הם יושבים עתה, אינה לגביהם אלא מקום מגורים, ותו לא. שחוק הגורל הוא, שהרבה אינדונזים ממש יושבים עתה בהולנד. הם נאלצו לעזוב את ארצם, אם משום שהפגינו בזמנו אהדה להולנדים, ואם משום שהתחתנו בהם. לגבי אינדונזים בהולנד לא קימת כל דיסקרימינציה. הם מתמזגים באוכלוסיה. בני הזוג של נשואי תערובת אינם נתקלים בכל הגבלה חברתית. לא נזרקים לעומתם אותם מבטים מבטלים, תוהים ועוינים הנופלים על זוגות דומים בארצות אחרות. באינדונזיה עצמה, בזמן השלטון ההולנדי, היו פני הדברים שונים.

יש ספרים הרבה שנכתבו על נושא האהבה בין גבר ואשה שלא מאותו "גזע", ועל בעיותיה וסבוכיה של אותה אהבה. הרבה פחות ספרים סובבים על ציר הידידות; ידידות בין בן גזע "עליון" וגזע "נחות". הספר "אורוג"[22] הנו ספור ידידות בין נער הולנדי, לבן, ואינדונזי מבני הילידים. זהו ספור ילדות ונעורים; כי הידידות חסרת הבעיות של ימי הילדות שוב אינה יכולה להתקים בין המבוגרים. והיות ו"אורוג", כפי שאמרנו, הוא תאור תולדותיה של ידידות, הריהו מוצא את סיומו בהתבגרותם של הגבורים ובהפסקת ידידותם.

ההולנדי הוא שמספר את זכרונותיו, בגוף ראשון. והוא מכניסנו מיד לעובי הקורה עם המשפט הראשון של הספר. "אורוג", פותח הוא, "היה ידידי". לשון עבר. אורוג שוב אינו ידידו. אורוג היה ידידו עוד מבטן אמו, באשר שתי האמהות עברו הריון ראשון באותו זמן ועובדה זו קרבה אותן. קרבה זו נפסקה, כמובן, לאחר ילדותם הראשונה של שני הילדים. אך הנערים נשארים קשורים אף לאחר שנפסקת הקרבה בין האמהות. הנער ההולנדי הוא הוא הזקוק ביותר לידידות, שהרי הוא נשאר בן יחיד, והוריו, האם הסובלת תדיר מחולשה וכאב ראש, והאב,

המתעניין רק בנעשה במטעים אותם הוא מנהל, אין ביכולתם לספק את הנהיה לחברה שבלב הילד. אלמלא אורוג, היה בודד ומבודד. שני הילדים עוברים יחד את כל חויות הילדות. מסעות התגלית לעולם הסובב, תכניות לעתיד — הכל משותף. ההולנדי הקטן מרגיש עצמו כבן משפחה בביתו של אורוג, שם סועד הוא לעתים קרובות. העובדה שהוריו אינם מרוצים ביותר מקרבה יתירה זו עדין אינה חודרת להכרתו. אין לו צורך בהגדרת רגשותיו כלפי אורוג — אורוג פשוט ישנו.

מהם רגשותיו של אורוג בכל אלה? הדבר אינו מתחור לנו. אורוג, מגיל צעיר ביותר, שתקן בקשר לרגשותיו ויחסו לעולם הסובב. גופו, מילדותו, גרציוזי, מאולף. לא כן דבורו. מבטיו מעיניו המלוכסנות מביעים יהירות, לגלוג ובישנות גם יחד.

במרומי ההרים העוטרים את המטעים נמצא אגם מוזר. ודאי לועו של הר געש משכבר בימים, שנמלא מים. פני האגם שחורים ושקטים. המבט אינו יכול לחדור מבעד פני המים ולחשוף את הסודות שבקרקעיתם. לא בכדי נארגו אגדות רבות סביב האגם, הנקרא טלגה הידיאונג, רוב האגדות עשויות להעביר צמרמורת בגשרך. באגם זה טובע אביו היפה והצעיר של אורוג, עקב אי זהירותם של הורי גבור הספר ואורחיהם. רגש האשמה גורם לאביו של הגבור לשלם דמי למוד עבור אורוג, וכך עוד מתהדקת הידידות שבין הילדים, הנוסעים יחד לבית הספר. וכך הולפות השנים. מסעות ציד לסביבה בימי שבתות, בהדרכתו של אחד מעובדי המפעל, המשוגע לדבר; למודים והכנת שעורים בצותא; משחקים, שעשועים המושכים נערים. העובדה, שהורי הגבור מתגרשים, בעקבות מעשה אהבהבים שבין האם ואחד הפקידים, אינה משאירה כמעט רושם. תמיד היתה זרה לילדה ועזיבתה המוחלטת אינה משנה הרבה. הילד אף קטן מדי לתפוש מה שנתרחש; אורוג, כמובן, מהיר תפישה יותר בענינים מעין אלו ומסתבר — אך לא נאמר — שקרנם של הלבנים יורדת בעיניו.

ככל שמתבגרים הנערים, מתרבות העקיצות ששומע הנער הלבן על ידידותו עם אורוג. אין הדבר עושה כל רושם עליו. חייו קשורים עם חיי אורוג. אורוג מסמל את ימי ילדותו היפים שחלפו. אורוג מסמל — אמנם עדין לא נהיר לו הדבר — את הארץ היפה שהיא מולדתו האמיתית. כפי שאינו יכול לנתק את הקשר בינו ובין הארץ האסייתית הקסומה, כך אינו יכול לנתק את הקשר בינו ובין אורוג — אינו יכול ואף אינו רוצה.

ואורוג? שוב אין אנו יכולים לרדת לסוף דעתו של אורוג. כאשר הנער המתבגר עובר שלב בו הוא לובש אך ורק בגדי לבנים ומנסה להעמיד פנים כאילו אביו היה לבן — אנו מבינים כי משהו מוזר מתחיל להתהוות בנער. אך עיניו המלוכסנות והשחורות אינן מגלות את מחשבותיו. סוגרות הן על נפשו כראי המים השחור של טלגה הידיאונג הסוגר על הצמחים בקרקעיתו, אותם

צמחים שמשכו את אביו של אורוג בזרועותיהם ומנעו ממנו לעלות שוב ולבשם את אויר העולם.

בהיית ההדמות ללבבים אינה אלא מחצית הדרך. מכאן עובר אורוג לקוטב השני: נטיה קיצונית ללאומנות. שלב זה בהתפתחותו חל בלומדו־רפואה באוניברסיטה. הוא נמצא עתה בעיר אחרת, והידיד הקרוב לו הוא עבדאלה, צעיר מוסלמי לאומני קיצוני. לאט לאט מתחיל להתחוור לגבור הספר, שאין לו כל חלק בנפשו של ידידו האינדונזי. האם ידידותם מלכתחילה לא היתה אלא דבר חיצוני בלבד, מעין קרבה גיאוגרפית, מותנה ע"י תנאים ולא רגשות? אין הדבר כך לגבי ההולנדי. הוא ספג את אורוג לתוך נפשו, מבלי לשאול שאלות רבות. אין לו ערכים אחרים בחייו. הוא נוסע להולנד ללמוד הנדסה בטכניון. המלחמה הפורצת אינה מגבירה בו את רגשותיו הפטריוטיים, הגם שמצטרף הוא לתנועת המחתרת מתוך נמוקים מוסריים. מיד לאחר גמר המלחמה נוסע הוא חזרה, למרות המהומות ואי הבטחון. הוא מוצא את בית אביו והמטעים הרוסים ושרופים. אביו נהרג. עבדאלה אינו עונה על ברכת השלום ומתחמק לתוך ההמון הזורם ברחובות. ואורוג? ליד טלגה הידיאונג מופיע בפניו אורוג ומאים באקדח שבידו; רק קולות חולית המשמר הקרבה מניסים אותו טרם הספיק לירות.

האם זהו הפתרון הסופי? הספר מסתים בשאלה. השנים שחלפו מאז הביאו פתרון, אך לא בהירות. כיסופים למזרח הבלתי מובן מכרסמים עדין בלב אנשי המערב שגורשו מגן העדן של ילדותם. אף אורוג עצמו וידידיו, מסתבר, לא מצאו את הדרך לאושר; והם תוהים ושואלים, מבקשים ותועים.

1958